kreeftje (*Leptodora Kindtii*), de zeer karakteristieke bewoner van alle groote zoete wateren, niet onopgemerkt.

Tenslotte vonden wij ook nog stroomend water in de nabijheid: een geweldige rijkdom aan Mollusken (*Myxas glutinosa, Valvata piscinalis, Pisidium amnicum, P. nitidum* e.a.) en een zeer merkwaardige gravende Haftenlarve *Polymitarcus virgo* waren het resultaat van onze bemoeiingen in het Steenwijker diep.

Natuurlijk kan dit korte verslag geen indruk geven van de enorme veelheid van vormen en verschijnselen, welke deze rijke omgeving ons bood. Op de Cladoceren, waarop wij gedurende drie dagen nog in het bijzonder hebben gelet, hoop ik in een later artikel terug te komen.

Dr. R. v. d. Wijk • Groningen

## Het kamp en de mossen.

De mossen, vooral de bladmossen, verheugen zich de laatste jaren in een toenemende belangstelling. De oorzaak hiervan is grotendeels te zoeken in het feit, dat de plantensociologen bij hun opnamen steeds weer bij de mossen terecht komen: boomlaag met epiphytische mossen, struiklaag, kruidenlaag en bodemlaag. Deze laatste bestaat in vele gevallen grotendeels uit mossen: Nu is, zoals men weet, de plantensociologie een jonge tak van de wetenschappelijke botanie, die zich in de laatste vijf en twintig jaar reusachtig heeft ontwikkeld. De plantensociologen dienden echter ook de meestvoorkomende mossen goed te kennen. Daardoor gingen velen zich op de mossenstudie toeleggen en met die studie werd de belangstelling voor deze plantengroep gewekt. Daardoor gingen ook enkelen zich weer met de mossen bezig houden om de groep zelf, om hun vormen, hun levenswijze enz. Zo vormde zich een kern van jonge mossenliefhebbers en zo kunnen we met voldoening wijzen op het feit, dat de Bryologische Kring, die omstreeks 1930 een aantal jaren had bestaan, maar daarna stilzwijgend was verdwenen, thans opnieuw is opgericht. Het doel van deze Kring is voorlopig, elkaars vondsten te controleren, door rondzenden van een mossenpakket bij de verschillende deelnemers. Daardoor krijgt ieder lid van de Kring tevens een overzicht van de verschillende vondsten, die in ons land op mossengebied worden gedaan. Er komt daardoor weer eenig contact tussen de mossenverzamelaars, een contact, dat we op den duur nog verder hopen uit te breiden.

Indien leden van de Ned. Natuurhistorische Vereniging, die aan mossenstudie doen en in het algemeen in staat zijn de verschillende soorten te determineren, zich nog bij de Kring willen aansluiten, dan kunnen ze zich opgeven bij schrijver dezes, dr. R. v. d. Wijk, Goeman Borgesiuslaan 20 Groningen. Onkosten zijn er niet aan verbonden, alleen betaalt ieder de port bij het doorzenden van het pakket.

In verband met die grotere belangstelling, was het dan ook goed gezien, dat de kampcommissie dit jaar een docent gevraagd had, speciaal voor mossen. Wel was het aantal deelnemers, dat zich in het kamp uitsluitend met mossen wilde bezighouden gering, zodat van een speciale mossencursus moest worden afgezien. Een gelukkige oplossing werd echter gevonden door een combinatie met de cursus voor plantensociologie van den heer Margadant. Bij de excursie werd in de plantensociologische opnamen speciale aandacht aan de mossen gewijd, vele mossen werden verzameld. Deze werden op enige middagen door de deelnemers aan deze cursus microscopisch gedetermineerd. Daarbij werd een algemene inleiding over de mossen gegeven voor hen, die zich nog niet eerder met deze groep hadden beziggehouden. De animo voor deze practische oefeningen was heel groot.

Op de verschillende excursies werden de algemene soorten uit het dennenbos, uit de heide en het veen vrijwel allemaal waargenomen. De omgeving van het kamp leende zich hiertoe uitstekend. Bossen, veentjes, greppelkanten, eikenhakhout, dijken; alle terreinen leverden weer andere vondsten op. Het past in een verslag bijzondere vondsten te vermelden. Daarom noem ik van de spoorweghelling bij Tuk: *Ctenidium molluscum* (kammos), *Camptothecium lutescens* (Smaragdmos), *Fissidens adiantoides* (varentjesmos). Hier en daar ook *Climacium*, het boompjesmos. Op vermolmde boomstompen vonden we vrij veel *Georgia pellucida*, het viertandmos. In de veentjes verschillende veenmossen met kapsels: *Sphagnum fimbriatum, cuspidatum, papillosum magellanicum* en *squarrosum*. Het is een eigenaardig feit, dat deze kapsels zo dikwijls ontbreken; dit jaar waren ze er opvallend veel. Op een eikenwalletje vonden we *Bartramia pomiformis* het appelmos met kapsels. Ook veel levermossen werden verzameld, zoals *Scapania nemorosa, Ptilidium ciliare, Lophocolea*-soorten, *Pellia* en *Marchantia polymorpha* het paraplutjesmos. Dit laatste zat in geweldige hoeveelheden tussen het riet van de dichtgroeiende petten in de

Lindevallei, beide geslachten waren aanwezig, rijk voorzien van geslachtsorganen. Daar in de Lindevallei vonden we een Alnetum, waar de mossengroei eenvoudig geweldig was: mooie stukken met *Sphagnum squarrosum* met verschillende *Mnium*-soorten enz.

In een oude vaart te Frederiksoord groeide *Riccia-fluitans*, de landvorm van de watervorkjes. Langs de hoge wanden verder veel *Mnium-hornum* en ook *Plagiothecium undulatum*, het gerimpelde platmos.

Toen het een morgen zo hard regende, dat geen enkele excursie kon doorgaan, hebben we van de nood een deugd gemaakt en de eikebomen van het erf en de weg aan een nauwkeurig onderzoek onderworpen. Daarbij werden verschillende korstmossen gevonden: *Parmelia physodes, Parmelia saxatilis, Evernia, Leucanora, Anaptychia* enz. Ook groeide op deze bomen *Frullania*. De helmvormige bladoortjes hiervan zijn ook microscopisch bekeken, raderdiertjes werden echter niet waargenomen.

Van de verschillende vondsten werd een doorloopende tentoonstelling gehouden. Hier waren bv. de vier geslachten der Polytrichaceeën: *Polytrichum* (haarmos); *Catharinaea* (Katharinamos); *Pogonatum* (heidemos) en *Oligotrichum* (Noors mos) alle aanwezig.

Bovenstaande geeft geenszins een volledige opsomming van alle gevonden soorten, toch zal het naar ik hoop een indruk geven van wat er op mossengebied in het kamp is gedaan. Vast staat, dat vele deelnemers, zo ze dit nog niet wisten, overtuigd zijn geworden van de alomtegenwoordigheid van de mossen. In geen enkele plantensociologische opname hebben ze ontbroken. Daarbij hebben ze verder kunnen constateren, hoe veelvormig deze plantengroep ontwikkeld is en welke merkwaardige kleurencombinaties en vormen er bij kunnen optreden.

V. Westhoff • Utrecht

## Waarnemingen aan de mieren van de Eeze en omgeving.

Het is het doel geweest van enkele excursies in het Leiderskamp, iets van de gedragingen en levensuitingen der mieren te zien te krijgen. Evenals voor Baerends, die zijn graafwespen moest laten optreden, was ook voor ons doel het weer niet bepaald gunstig. We hebben dan ook niet zoozeer aandacht kunnen schenken aan de gedragingen van individuen en werkgroepen, als wel aan de nestplaats en het milieu der soorten. We hebben de mieren trach-